

KRZYSZTOF KOPOCIŃSKI, ZBIGNIEW KOPOCIŃSKI

Opieka duszpasterska w 9. Szpitalu Okręgowym w Brześciu nad Bugiem

Pastoral Care in 9th District Hospital in Brest on the Bug

Streszczenie

Artykuł prezentuje organizację opieki duszpasterskiej dla pacjentów w 9. Szpitalu Okręgowym w Brześciu nad Bugiem. Druga Rzeczpospolita była krajem, w którym żyli ludzie różnych wyznań: katolicy, prawosławni, ewangelicy, wyznawcy religii mojżeszowej i inni. Z tego powodu do 9. Szpitala Okręgowego przychodzili kapłani wszystkich religii. Jest to dobry przykład tolerancji religijnej także dla współczesnych szpitali. Artykuł powstał w oparciu o dokumenty zawarte w Centralnym Archiwum Wojskowym i innych pracach. Autor korzystał także z zasobów czasopisma „Lekarz Wojskowy”.

Słowa kluczowe: lekarz, ksiądz, szpital, Brześć

Summary

The article presents the organization of religious ministration for patients in the 9th Regional Hospital in Brest. The Second Polish Republic was a country in which people of different religions lived: Catholic, Orthodox, Protestant, Jewish and so on. That was the reason why priests of all religions visited the 9th Regional Hospital. It was a good example of religious tolerance also for modern hospitals. The article is based on documents from the Central Military Archives and other works. The author also used articles from the magazine “Lekarz Wojskowy” (“The Army Doctor”).

Key words: doctor, priest, hospital, Brest

Szpital jako miejsce leczenia chorych, oprócz typowej struktury medycznej posiada z reguły własną opiekę duszpasterską. Nie inaczej było też w przypadku 9. Szpitala Okręgowego w Brześciu.

Rozwój duszpasterstwa wojskowego związany był z wielonarodowym i wielowyznaniowym charakterem naszego państwa. Poniższa tabelka przedstawia społeczeństwo województwa poleskiego na podstawie spisu ludności z 1921 i 1931 roku według wyznania¹.

TAB. 1. Wyznania województwa poleskiego na podstawie spisu ludności z roku 1921 i 1931

WYZNANIE	1921	1931
Rzymskokatolickie	7,8%	11%
Prawosławne	79,2%	77,4%
Ewangeliczne	0,4%	0,5%
Mojżeszowe	12,6%	10,1%

Struktura narodowościowa województwa poleskiego była odzwierciedleniem oblicza wyznaniowego; ludność białoruska stanowiła 42,6%, następnie Polacy 24,3%, Ru-

¹ *Historia Polski w liczbach. Ludność i terytorium*, Warszawa (GUS) 1993, s. 158.

sini 17,7%, Żydzi 10,4%, inne 4,9%². Jak pokazują dane, wiodącą narodowością województwa poleskiego byli Białorusini, toteż dominowało wyznanie prawosławne. Ze względu jednak na to, że pobór dla bezpieczeństwa państwa odbywał się według klucza narodowościowego, w armii przewagę w każdym okręgu stanowili Polacy. Udział największej grupy narodowościowej Polesia — Białorusinów, jeśli chodzi o służbę wojskową w IX Okręgu Korpusu, przedstawiał się następująco: 1923 rok — 32%, 1927 — 28% i 1936 rok — 31%³.

Co za tym idzie, pacjenci szpitala, czyli głównie żołnierze służby zasadniczej oraz kadra wraz z rodzinami, reprezentowali wyznanie rzymskokatolickie. To było przyczyną, iż tylko ta religia posiadała własnego kapelana w szpitalu. Aby zapewnić właściwą opiekę duchową żołnierzom wszystkich wyznań, Wojsko Polskie było zobowiązane utworzyć ordynariaty wiodących religii. Biskupem Polowym WP był do 1933 roku biskup Stanisław Gall, jego zaś następcą — biskup Józef Gawlina⁴. To im właśnie podlegali wszyscy kapelani wojskowi. Każdy Okręg Korpusu posiadał dekanat zarządzający całym duszpasterstwem rejonu.

TAB. 2. Dziekani IX Okręgu Korpusu w latach 1921–1934⁵

1921	ks. K. Bogucki
1923	ks. A. Matejkiewicz
1925	b.z.
1928	b.z.
1932	b.z.
1934	ks. C. Wojtyniak

Każdy szpital okręgowy posiadał swojego kapelana. Odgrywali oni istotną rolę w procesie leczniczym, wpływając na polepszenie stanu psychicznego pacjentów. Istnienie kaplicy szpitalnej, w której chorzy mogli się pomodlić, wziąć udział we mszy czy wyspowiadać się, sprawiało, że czuli się oni mniej wyobcowani podczas leczenia. Zapewnienie możliwości zaspokajania potrzeb religijnych pozwalało na stworzenie optymalnych warunków dla kuracji, wpływając na szybszy powrót do zdrowia.

Kapelani odgrywali także istotną rolę w kształtowaniu wychowania obywatelskiego i patriotycznego. Oni

to szerzyli oświatę wśród zacofanej ludności kresów, prowadzili odczyty z okazji świąt państwowych. Zajmowali się również nauczaniem początkowym — część kapelanów była dodatkowo zatrudniona na stanowiskach nauczycielskich w szkołach powszechnych. W latach 1921–1939 funkcję kapelana 9. Szpitala Okręgowego pełniło kilku księży. Byli to: ksiądz Jan Borysiuk, ksiądz Zygmunt Muszalski, ksiądz Józef Skrabalak, ksiądz Józef Krupiński, ksiądz Józef Mendelowski⁶.

9. Szpital Okręgowy posiadał także własną kaplicę, która powstała po wyremontowaniu dawnego kościoła Bernardynek. Istnienie jej zapewniało możliwość uczestniczenia we wszystkich obrzędach religijnych zarówno chorym, jak i personelowi szpitala. To tu właśnie odbywały się uroczyste msze z okazji świąt państwowych, religijnych, a także święta służby zdrowia. Kaplica była także miejscem chrztu wielu dzieci kadry szpitalnej. Wszystko to zwiększało konsolidację społeczności szpitalnej.

Inne wyznania nie posiadały w szpitalu swoich kapelanów, jednak nie można powiedzieć, że były zupełnie pozbawione opieki duszpasterskiej.

W Brześciu obok parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem św. Kazimierza znajdowała się jedna synagoga, jedna cerkiew prawosławna i jeden kościół ewangelicki. To gwarantowało możliwość każdej grupie religijnej realizowanie się w ramach własnego obrządku. Komentant szpitala w swoich rozkazach uwzględniał potrzeby religijne wszystkich wierzących, wydając polecenia ułatwienia żołnierzom innych wyznań obchodzenia swoich świąt⁷. Nakazywał zwolnić z zajęć wyznawców danej religii i umożliwić im znalezienie się w świątyni, aby mogli wziąć udział w rytualnych modlitwach. Dziennik rozkazów wojskowych zawierał spis świąt religijnych, które powinny być uwzględnione przez dowódców jednostek⁸.

Drugim co do wielkości wyznaniem Okręgu IX było prawosławie. Na czele tego Kościoła w Wojsku Polskim stał protoprezbiter, którym do 1935 roku był ksiądz Bazyl Martysz, następcą zaś jego został ksiądz Szymon Federońko⁹. Organizatorem duszpasterstwa prawosławnego IX Okręgu Korpusu był ksiądz kapelan Michał Butkiewicz, jego pracę zaś kontynuował ksiądz Orest Milkow¹⁰. Mimo że szpital nie posiadał etatowo księdza prawosławnego, dzięki istnieniu własnego dziekanatu

² Książka adresowa Polski (wraz z Wolnym Miastem Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa z 1929 roku.

³ Waszkiewicz Z.: *Duszpasterstwo w siłach zbrojnych drugiej Rzeczpospolitej (1918–1939)*, Toruń 2000, s. 183.

⁴ *Ibidem*, s. 117–118.

⁵ *Ibidem*, s. 127.

⁶ Roczniki Oficerskie 1923, 1924, 1928, 1934, Archiwum Państwowe w Brześciu, 67.2, 1894, 1895, 1772, Dzienniki Rozkazów IX Szpitala Okręgowego.

⁷ Archiwum Państwowe w Brześciu, 67.2, 1895, Dziennik Rozkazów IX Szpitala Okręgowego z 1936 roku.

⁸ Waszkiewicz Z.: *op. cit.*, s. 406–407.

⁹ *Ibidem*, s. 140.

¹⁰ *Korpus Poleski 1918–1928*, s. 32.

żołnierze prawosławni mieli zapewnioną podstawową posługę religijną. Podobnie rzecz się miała z wyznaniem mojżeszowym. Głową tego kościoła był w wojsku naczelny rabin, funkcję tę do 1931 roku sprawował Józef Mieses, a jego następcą został Baruch Steinberg. Mieses, okręgowy rabin w Brześciu, zasłynął jako nieprzejednany bojownik o prawo do obchodzenia szabasu przez żołnierzy żydowskich. Taka postawa rodziła szereg napięć, gdyż trudno pogodzić obowiązki żołnierza z tego typu świętem. Brzeski następca Miesesa Chaim Frankl reprezentował bardziej racjonalne poglądy, uważając, iż: „żyd musi wykonywać wszystkie obowiązki służbowe, nawet jeśli to pociąga za sobą nieprzestrzeganie rytuału”¹¹.

Omówienia wymaga jeszcze wyznanie ewangelickie, na którego czele stał w Wojsku Polskim ksiądz Ryszard Peszke, w 1929 roku zastąpiony przez Feliksa Gloeha¹². Funkcję proboszcza ewangelickiego przy DOK IX pełnił ksiądz Karol Świtalski. Jego to słowa zawarte w raporcie z 1933 roku do Głównego Urzędu Duszpasterstwa Wojskowego w sposób uniwersalny dla każdej religii oddają

sedno posługi duchowej w wojsku: „Praca to poważna i odpowiedzialna [...] bo przecież chodzi o żołnierza-brata, który bardzo jest oddalony od swojej rodziny, kościoła, od swojej wioski czy miasta, od wszystkiego co jest mu drogie i bliskie, za czym tęskni, do czego ma po odbyciu służby wrócić, jakim wyszedł, to jest przepelniony wiarą w Boga, miłością ku ojczyźnie i nadzieją coraz lepszemu służeńiu społeczeństwu [...] To jest zadanie i cel pracy kapłana”¹³.

Podsumowując, można stwierdzić, że jakkolwiek etatowego kapelana w szpitalu posiadało tylko wyznanie rzymskokatolickie (reprezentowane przez zdecydowaną większość żołnierzy), nie oznaczało to, że inne znaczące wyznania były zupełnie zaniedbane pod tym względem. W miarę możliwości starano się zaspokajać podstawowe potrzeby religijne żołnierzy różnych wyznań.

Adres do korespondencji

ul. Słowicza 18
68-200 Żary
zkopocinski@wp.pl

¹¹ Waszkiewicz Z.: *op. cit.*: s. 194–197.

¹² *Ibidem*, s. 199.

¹³ *Ibidem*, s. 203.